



***SignGram* – en manual til udarbejdelse af tegnsprogsgrammatikker¹**

Annika Herrmann og Markus Steinbach

Baggrund

Forskningen i tegnsprogslingvistik har gennemgået talrige faser, og gjort betydelige fremskridt siden Stokoes (1960) banebrydende arbejde. Dette afspejles ikke kun af det store antal af lingvistiske publikationer, men også af udviklingen af nye forskningsområder og styrkelsen af internationale forskningsnetværk.

I den første periode i tegnsprogsforskningen i årene mellem 1960 og 1980 blev der fokuseret på at modbevise den fejlagtige opfattelse at tegnsprog ikke udgør fuldt udviklede naturlige sprog. På daværende tidspunkt, var forskningen hovedsageligt beskæftiget med at beskrive de grundlæggende grammatiske strukturer i tegnsprog. To hovedmålsætninger var at vise at tegnsprog for det første klart adskiller sig fra fagter, og for det andet ligner talte sprog påfaldende i deres grundlæggende grammatiske strukturer. Forskningen fokuserede næsten udelukkende på flere vestlige tegnsprog med en stærk vægt på amerikansk tegnsprog (ASL).

I næste periode i forskningen, fra 1980 til 1995, skiftede forskningens fokus til den betydning de forskellige modaliteter (tegnprog og tale) har på de grammatiske strukturer. Ud over at studere modalitet-uafhængige universalier, var forskningen koncentreret om modalitet-afhængige forskelle mellem den auditive-orale modalitet af det talte sprog og den visuelle-gestiske modalitet i tegnsprog (jf. Meier 2002 and Aronoff et al. 2005). Herudover var analysen af forskellige grammatiske funktioner inden for rammerne af moderne lingvistiske teorier, så som den kognitive, den funktionelle og den generative grammatik, blevet et tyngdepunkt for forskningen. Desuden forskede man i stigende grad i det psyko- og neurolingvistiske grundlag for tegnsprog. Siden denne periode er der blevet offentliggjort talrige detaljerede både eksperimentelle og teoretiske undersøgelser af mange forskellige grammatiske fænomener.

I tredje periode af tegnsprogsforskningen der begyndte i 1990'erne, voksede rækkevidden af tegnsprogsforskningen inden for området enormt. Inspireret af en ny interesse i tegnsprogs typologi blev der lagt særligt vægt på den mulige variation blandt tegnsprog, og på beskrivelse og analyse af ikke-vestlige tegnsprog (jf. Zeshan 2004a and b Perniss et al

¹ Den oprindelige tyske udgave blev offentliggjort i det tyske magasin *Das Zeichen* 96 (2014): 100-114. Den engelske oversættelse og tilpasning udført af Annika Herrmann, Markus Steinbach, og Elisabeth Volk (University of Göttingen) – oversættelsen til dansk er udført af Jette Hedegaard Kristoffersen (Center for Tegnsprog, University College Capital, København)

2007). I dette arbejde fik de såkaldte *Village Sign Languages* særlig opmærksomhed. Disse tegnsprog tales i relativt små og typisk isolerede sprogsamfund med en høj forekomst af arvelig hørenedsættelse (jf. Nyst 2012). En anden ting der blev lagt vægt på var genereringen af omfattende korpusser, og i forlængelse heraf den maskinelle forarbejdning af tegnsprog (jf. fx Auslan Corpus, <http://www.auslan.org.au/about/corpus/> og DGS Corpus Project i Hamburg, www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-korpus/). Af andre vigtige områder for den nuværende tegnsprogsforskning må nævnes form og funktion af såkaldte ikke-manuelle komponenter, tekst og diskurs-strukturer, grænsefladen mellem tegnsprog og gestus, sociolingvistiske aspekter og sprogtilegnelse.

I dag udgør tegnsprogsforskningen i alle henseender en integreret del af moderne lingvistik. Dette afspejles på den ene side af at der nu offentliggøres mange tegnsprogsrelaterede artikler i almene lingvistiske tidsskrifter og fagbøger (se fx Sandler & Lillo-Martin 2001 Corina & Knapp 2006 Wilcox & Wilcox 2010; Pfau & Steinbach 2001 og Herrmann & Steinbach 2013), og på den anden side af de to internationale tidsskrifter om tegnsprogslingvistik *Sign Language Studies* og *Sign Language & Linguistics* og mængden af fagbøger specifikt om tegnsprogslingvistik, der på overbevisende måde dokumenterer tegnsprogsforskningens niveau (jf. Marschark & Spencer 2003 og 2010; Brentari 2010 Eichmann, Hansen & Heßmann 2012, og Pfau, Steinbach & Woll 2012).

På trods af denne meget positive udvikling på området, er der stadig en stor mangel i den moderne tegnsprogsvidevidenskab. Selv om der er flere introduktionsbøger til specifikke tegnsprog, og mange detaljerede beskrivelser af forskellige grammatiske fænomener såsom håndformer, verbers kongruens, brug af tegnrummet, metaforer og ikke-manuel prosodi, mangler fuldstændige grammatiske beskrivelser af tegnsprog stadig. Dette står i kontrast til situationen for de talte sprog, for hvilke udførlige grammatikker er tilgængelige for en lang række sprog. Moderne tegnsprogslingvistik mangler således en vigtig tradition for basal grammatisk beskrivelse, som er afgørende ikke kun for sammenlignende lingvistik, udvikling og verificering af sproglige teorier og eksperimentel sprogforskning, men også for sprogundervisning, sprogevaluering, uddannelse af tolke, og for dokumentationen og beskyttelsen af en ekstraordinær sproglig og kulturel arv.

Projektet *SignGram – Unraveling the Grammars of European Sign Languages: Pathways to Full Citizenship of Deaf Signers and to the Protection of their Linguistic Heritage* er det første skridt i retning af at udfylde dette tomrum, og har til formål at fastlægge ensartede standarder til brug for udarbejdelse af tegnsprogsgrammatikker. Netværket bag projektet har udviklet en manual til at beskrive et tegnsprogs grammatik der både lever op til standarden for moderne sprogvidenskab, og matcher de modalitet-specifikke krav for tegnsprog. Nedenstående afsnit giver en kort oversigt over dette projekt.

COST-aktionen *SignGram*

I 2010 fremlagde en gruppe af sprogforskere fra syv forskellige europæiske lande ledet af Josep Quer fra University Pompeu Fabra i Barcelona et forslag til et videnskabeligt forskningsnetværk – en såkaldt aktion – inden for *European Cooperation in Science and Technology* (COST). Målet med projektet er at udvikle en manual for beskrivelsen af et tegnsprogs grammatik. Projektet blev godkendt i slutningen af 2010 med en løbetid på fire år, og begyndte i midten af 2011, yderligere otte lande – heriblandt Danmark - tilsluttede sig

efter projektstart. Som følge heraf arbejder forskere fra femten lande nu sammen i projektet (jf. Figur 1). Selvom Argentina og Australien ikke tæller som direkte medlemmer af COST, har de mulighed for at bidrage til COST-aktionsprojekter på grund af en særlig samarbejdsaftale.

Ansøgerlande

Frankrig
Grækenland
Holland
Italien
Polen
Spanien
Tyskland

Øvrige deltagerlande

Argentina
Australien
Danmark
Island
Norge
Storbritannien
Tyrkiet
Østrig

Figur 1: Deltagerlande

Hovedfokus for de såkaldte COST-aktioner, som tildeles et af ni forskellige videnskabelige områder, er at finansiere videnskabelige netværk samt at promovere unge forskere. COST-aktionen *SignGram* er del af området *Individuals, Societies, Cultures and Health*. Finansieringen omfatter regelmæssig afholdelse af workshops på en af de deltagende lokationer, udveksling af forskere med det formål at arbejde med emner af relevans for projektet (på såkaldte *Short Term Scientific Missions*, STSM), afholdelse af sommerskoler for juniorforskere, og organisering af videnskabelige konferencer. Som en del af *SignGram*-projektet er konferencen *Formal and Experimental Advances in Sign Language Theory* (FEAST) etableret. Motivationen for aktionen, og målene for aktionen er sammenfattet i følgende notat:

"Sprogpolitikker for døve europæere der bruger tegnsprog, kræver pålidelige grammatikker for deres tegnsprog. Sådanne mangler generelt eller er af begrænset validitet, hvis de findes. En grammatik udgør grundlaget for undervisning og uddannelse i et sprog. Desuden er grammatikker afgørende for dokumentation af en europæisk sproglig og kulturel arv, som til dato stort set er ukendt. At gøre tegnsprogsgrammatikker tilgængelige for tegnsprogsfællesskaber, politiske beslutningstagere, lingvister og civilsamfundet generelt, vil styrke tegnsprogs status, og støtte deres brugeres muligheder for fuld deltagelse i samfundet. Sideløbende hermed vil uddybning af kendskabet til tegnsprogsgrammatik med en teoretisk komparativ tilgang, bidrage til kortlægningen af menneskets sprogevne – et område hvor udforskningen af talte sprog dominerer fuldstændigt. Empiriske og teoretiske resultater fra tegnsprog vil på flere områder have afgørende indflydelse på den nuværende dagsorden for kognitive videnskaber. Dette COST-projekt stiler mod at udvikle det første europæiske netværk til at designe en manual for disse grammatikker, som er uundværlige redskaber"(http://www.cost.eu/domains_actions/isch/Actions/IS1006).

Ved at udvikle en manual for grammatikker til tegnsprog, sigter *SignGram* mod at give et ensartet grundlag for personer der vil undersøge og beskrive et tegnsprogs grammatik (herefter kaldet grammatikforfatterne), for at gøre dem i stand til at udgive grammatikker for bestemte tegnsprog efter gængse standarder. Dette betyder at grammatikkerne forventes at opfylde moderne lingvistiske standarder – således at de ikke kun bliver en vigtig informationskilde til sprogforskning af det enkelte tegnsprog, men også kan anvendes til komparative analyser af forskellige tegnsprog, samt af talesprog og tegnsprog. Desuden vil både døve og hørende brugere af disse grammatikker være i stand til effektivt at tilegne sig omfattende oplysninger om et specifikt tegnsprog, uanset om målet er sproglige studier, tegnsprogsundervisning, eller bare ren interesse i et bestemt tegnsprog eller i tegnsprog generelt. Derfor bør alle grammatikker mindst være tresprogede: ud over det lokale tegnsprog og det talte sprog (fx i Danmark DTS og dansk) bør alle oplysninger være tilgængelige på engelsk.

Manual for tegnsprogsgrammatikker

Manualen som er udviklet inden for rammerne af COST-aktionen *SignGram*, består af følgende fire dele:

- En **indholdsfortegnelse** som for grammatikforfatteren fungerer som en detaljeret checkliste over alle relevante grammatiske kategorier, funktioner og fænomener der skal beskrives i en omfattende grammatik for det respektive tegnsprog.
- En **vejledning** som giver vigtige sproglige baggrundsoplysninger om de relevante grammatiske kategorier, funktioner og fænomener, og giver retningslinjer for hvorledes de er implementeret i grammatikken. Som yderligere baggrundsinformation, giver vejledningen korte beskrivelser af hvert enkelte grammatisk fænomen, illustrative eksempler fra talte sprog og tegnsprog, særlige udfordringer for beskrivelsen af kategorien, og en kort liste over anbefalet litteratur om kategorien.
- En **ordliste** som kortfattet forklarer de vigtigste grammatiske kategorier med links til de tilsvarende afsnit i vejledningen.
- En samling af **elicitationmaterialer** som hjælper grammatikforfatteren med at finde data for hver grammatisk kategori.

Denne manual er udviklet i COST-projektet af fire arbejdsgrupper, der hver beskæftiger sig med forskellige aspekter af tegnsprogsgrammatik. De fire arbejdsgrupper understøttes af en koordineringsgruppe som organiserer workshops, STSMer og den videnskabelige konference FEAST, samt fungerer som bindeled til COST-organisationen.

Koordinering		
<i>Formand:</i> Josep Quer (Barcelona) <i>Næstformand:</i> Carlo Cecchetto (Milano) <i>Administration:</i> Gemma Barberà (Barcelona/Paris) <i>STSM-koordinator:</i> Meltem Kelepir (Istanbul)		
Arbejdsgrupper		
<i>Arbejdsgruppe 1</i> Fonologi, morfologi og leksikon <i>Formand:</i> Roland Pfau (Amsterdam)	<i>Arbejdsgruppe 2</i> Syntaks <i>Formand:</i> Caterina Donati (Rom)	<i>Arbejdsgruppe 3</i> Semantik and pragmatik <i>Formand:</i> Markus Steinbach (Göttingen)
<i>Arbejdsgruppe 4</i> Metode og design <i>Formand:</i> Carlo Geraci (Paris)		

Figur 2: SignGram struktur og arbejdsgrupper

Det er et særligt kendetegn ved manualen at den supplerer det traditionelle formelle perspektiv på grammatik, som de første to arbejdsgrupper fokuserer på, med et nyt funktionelt perspektiv (arbejdsgruppe 3). Dette betyder at grammatiske kategorier ikke blot defineres formelt, men også i kraft af deres mulige funktioner og vice versa (jf. Matthewson 2004 and 2006). Udover de traditionelle sprogvidenskabelige områder som fonologi, morfologi, leksikon, syntaks, semantik og pragmatik, behandler manualen også metodologiske problemstillinger, som kort vil blive beskrevet nedenfor (arbejdsgruppe 4). Sammen sikrer disse fire arbejdsgrupper, at manualen fremmer indsamling, analyse og dokumentation af sproglige data i henhold til de nyeste sproglige standarder.

Udover generelle historiske og sociolingvistiske faktorer, er fokus for den første arbejdsgruppe (fonologi, morfologi og leksikon) en præcis beskrivelse af leksikon - tegnforråd (ordklasser, basis tegnforråd, og indlån), fonologi (subleksikale strukturer, fonologiske processer, og prosodi) og morfologi (verbale og nominelle bøjninger, afledninger og sammensætninger). Den anden arbejdsgruppe (syntaks) beskæftiger sig med simple og komplekse syntaktiske strukturer, såsom enkle sætninger og sætningskomponenter, grammatiske relationer, ordstilling, forskellige sætningstyper, samt underordnings- og samordningsforhold. Den tredje arbejdsgruppe (semantik og pragmatik) uddyber de semantiske og pragmatisk beskrivelser af de grammatiske kategorier, som de første to arbejdsgrupper beskæftiger sig med (f.eks. tempus, aspekt, argumentstruktur, negation, sætningstyper, og indlejring). Derudover er betydningen af tekst- og diskurs-strukturer et vigtigt emne for denne arbejdsgruppe (f.eks. reference, anaforiske relationer, informationsstruktur, metaforer og kommunikativ interaktion).

Den fjerde arbejdsgruppes ansvarsområder er metodiske spørgsmål, og koordinering af emner af relevans for arbejdsgrupperne, samt alle yderligere aktiviteter såsom FEAST-

konferencen, sommerskoler, og STSMerne. Udover de ovennævnte elicitationmateriale, omfatter de metodologiske problemstillinger især fælles standarder der anvendes i indholdsfortegnelsen og vejledningen, herunder strukturen af bestemte kapitler, og det stilleje (og den detaljeringsgrad) der anvendes i beskrivelsen af de respektive grammatiske kategorier. Et andet vigtigt aspekt omhandler publikationen og den efterfølgende konkrete implementering af manualen på en open access-onlineplatform. Dette omfatter ikke blot selve manualen, men også – i det lange løb – de grammatikker der er skrevet ved hjælp af manualen. Som et resultat vil grammatikforfatteren kunne skrive sin grammatik direkte på denne platform i overensstemmelse med en fælles standard (jf... fx *GALOES Online Grammar Tool*, www.galoes.org/home). Faktisk er et af de langsigtede mål med dette projekt at skabe en platform på internettet der gør flersprogede beskrivelser af alle tegnsprog som følger de fælles standarder, frit og globalt tilgængelige. Implementeringen af manualen på en sådan platform vil dog, ligesom udarbejdelsen af de konkrete grammatikker, ikke kunne udføres inden for rammerne af denne COST-aktion, idet der ikke er tilstrækkelige ressourcer til denne komplekse opgave.

Yderligere information

På hjemmesiden for projektet (www.signgram.eu) findes yderligere oplysninger om SignGram. Hjemmesiden indeholder oplysninger om målsætninger, deltagere, workshops, konferencer og sommerskoler.

The screenshot shows the COST SignGram website. At the top, there is a red header with a white logo on the left and a search bar on the right. Below the header is a navigation bar with links for Home, Access, and Contact. The main content area is divided into a sidebar on the left and a main content area on the right. The sidebar contains a list of links under the heading 'COST SignGram', including 'About the action', 'Participants', and 'Resources'. The main content area features the COST logo, the text 'Individuals, Societies, Cultures and Health COST Action IS1006', and a video player with the title 'Unraveling the grammars of European sign languages: pathways to full citizenship of deaf signers and to the protection of their linguistic heritage.' The video player shows a sign language presentation and has a play button, a progress bar, and a 'vimeo' logo.

Figur 3: COST SignGram Website

I juni 2014 fandt FEAST-konferencen sted for tredje gang. FEAST 3 blev arrangeret af universitetet i Venedig (virgo.unive.it/venicefeast). Ydermere er teksterne fra den anden FEAST konference, som fandt sted i Warszawa i 2012, nu publiceret i Rutkowski (2013). Inden FEAST 3, gennemførtes en tre-dages COST *SignGram* sommerskole i Venedig som tilbød overbygningskurser på universitetsniveau i tegnsprogsfonologi, -morfologi, -syntaks og -semantik. Afslutningsvis skal det meddeles, at manualen vil blive fremlagt på en afsluttende konference for et internationalt publikum i Barcelona i foråret 2015. Oplysninger om konferencen vil blive givet på projektets hjemmeside.

Referencer

- Aronoff, Marc, Irit Meir & Wendy Sandler (2005): The Paradox of Sign Language Morphology. In: *Language* 81, 301-344.
- Brentari, Diane (2010): *Sign Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corina, David P. & Heather P. Knapp (2006): Psycholinguistic and Neurolinguistic Perspectives of Sign Language. In: Matthew J. Traxler & Morton A. Gernsbacher (eds.), *Handbook of Psycholinguistics*. Amsterdam: Elsevier, 1001-1024.
- Eichmann, Hanna, Martje Hansen & Jens Heßmann (eds.) (2012): *Handbuch Deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven*. Hamburg: Signum.
- Herrmann, Annika & Markus Steinbach (2013): Satztypen in Gebärdensprache. In: Hans Altmann, Jörg Meibauer & Markus Steinbach (eds.), *Satztypen des Deutschen*. Berlin: de Gruyter, 786-814
- Marschark, Marc & Patricia E. Spencer (2003): *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. Vol. 1. Oxford: Oxford University Press.
- Marschark, Marc & Patricia E. Spencer (2010): *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. Vol. 2. Oxford: Oxford University Press.
- Matthewson, Lisa (2004): On the Methodology of Semantic Fieldwork. In: *International Journal of American Linguistics* 70, 369-415.
- Matthewson, Lisa (2006): Temporal Semantics in a Superficially Tenseless Language. In: *Linguistics and Philosophy* 29, 673-713.
- Meier, Richard P. (2002): Why Different, why the Same? Explaining Effects and Non-Effects of Modality upon Linguistic Structure in Sign and Speech. In: Richard P. Meier et al. (eds.), *Modality and Structure in Signed and Spoken Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-25.
- Nyst, Viktoria (2012): Shared Sign Languages. In: Roland Pfau et al. (eds.), *Sign Language. Handbooks of Linguistics and Communication Science (HSK)*. Berlin: Mouton de Gruyter, 552-574.
- Perniss, Pamela, Roland Pfau & Markus Steinbach (2007): Can't you See the Difference. Sources of Variation in Sign Language Structure. In: Pamela Perniss et al. (eds.), *Visible Variation. Comparative Studies on Sign Language Structure*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1-34.

- Pfau, Roland & Markus Steinbach (2011): Grammaticalization in Sign Languages. In: Bernd Heine & Heiko Narrog (eds.), *The Oxford Handbook of Grammaticalization*. Oxford: Oxford University Press, 681-693.
- Pfau, Roland, Markus Steinbach & Bencie Woll (eds.) (2012): *Sign Language*. *Handbooks of Linguistics and Communication Science (HSK)*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Rutkowski, Pawel (2013): *Sign Language Syntax from a Formal Perspective*. Special Issue of *Sign Language & Linguistics* 16.2.
- Sandler, Wendy & Diane Lillo-Martin (2001): *Natural Sign Languages*. In: Marc Aronoff & Janie Rees-Miller (eds.), *The Handbook of Linguistics*. Oxford: Blackwell, 533-562.
- Sandler, Wendy & Diane Lillo-Martin (2006): *Sign Language and Linguistic Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stokoe, William C. (1960): *Sign Language Structure. An Outline of the Visual Communication System of the American Deaf*. *Studies in Linguistics Occasional Papers* 8. Buffalo: University of Buffalo Press.
- Wilcox, Sherman & Phyllis P. Wilcox (2010): *The Analysis of Signed Languages*. In: Bernd Heine & Heiko Narrog (eds.), *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 739-760.
- Zeshan, Ulrike (2004a): *Interrogative Constructions in Signed Languages: Cross-linguistic Perspectives*. In: *Language* 80, 7-39.
- Zeshan, Ulrike (2004b): *Hand, Head, and Face: Negative Constructions in Sign Languages*. In: *Linguistic Typology* 8, 1-58.

Internet-links

COST: <http://www.cost.eu>

COST SignGram: www.signgram.eu

FEAST conference i Venedig i 2014: <http://virgo.unive.it/venicefeast/>

GALOES online grammatikværktøj: <http://www.galoes.org/home>

DGS Corpus Project i Hamborg: <http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-korpus>

SignGram kontaktadresse: is1006@upf.edu